

Резюмета на научните публикации (български и английски език),
представени за участие в конкурса за доцент по направление 2. 2 История и археология
(Средновековна обща история – Западният модел на управление в Егея – франки и
венецианци XIII - XV век), обявен в Държавен вестник, бр. 65 от 28 юли 2023 г.

Кандидат: гл. ас. д-р Никола Дюлгеров

Приложение 1:

Западният модел на управление в Егея - франки и венецианци (XIII - XV в.).
София: УИ "Св. Климент Охридски" 2023, ISBN (твърда подвързия): 978-954-07-5802-2
ISBN (PDF): 978-954-07-5803-9

Участниците в Четвъртия кръстоносен поход унищожиха Византия и установиха в част от земите ѝ свои модели на управление и обществено устройство. Франкските рицари наложили феодална система с типичните за Западна Европа управленски служби, но запазили някои византийски ритуални практики и титли. Започнали да функционират нови за балканската действителност нерегулярни институции като парламентите, в които били представени дребните благородници, прелатите и гражданите. Те играели важна роля за вътрешното развитие на франкските държави.

В земите, отредени за прякото управление на Синьорията, бил наложен „италианският“ модел на обществено развитие с някои видоизменения. Морските градове и островите не еволюирали в независими комуни, а били подчинени на Метрополията, която установила в тях републиканско устройство, но под постоянния контрол на институциите ѝ. Серенисимата въвела в *Stato da Mar* принципите на собствената си организация – назначавала служителите в колониите си *чрез избори и гласувания*. Освен това те подлежали на *възрастов ценз* и имали *мандатност*, рядко срещана във франкските владения.

В сравнение с парламентите в Латинската империя и Ахая, Съветите във Венецианска Романия представлявали редовни институции със строго определен състав и регламент. Правомощията им били ограничени от Метрополията, но обикновено тя се вслушвала в техните предложения. Прекият контрол върху колониите представлявал важна част от управлението на Комуната и основен белег на централизираната ѝ политика.

Една от основните последици от настаняването на кръстоносците на Балканите и в Егея била въвеждането на феодализма с типичните за него сеньориално-васални отношения. Първоначално в императорския домен местните благородници не били приети сред феодалите, но Анри дьо Ено променил това и включил мнозина от тях (не само гърци) сред поземлените владетели. В Морейското княжество се установила многостепенна феодална пирамида, в която били инкорпорирани и гръцките архонти, макар и на по-ниско ниво.

Режимът на земевладение в Крит, установен от венецианските власти, се отличавал от този в Ахая и империята. Централизираният републикански модел на Синьорията иззел някои от прерогативите на критските феодали. Затова на техния остров не се създава типичната феодална йерархия. В Евбея, Корфу и в някои от островите от Архипелага, където Серенисимата наложила властта си по-късно, били запазени местните феодални владения и свързаните с тях порядки. Но дори и там морската република успяла постепенно да ограничи правомощията на местните сеньори.

В императорския домен не възникнали свободни самоуправляващи се градски комуни. От друга страна, в морейските градове се създадо силно съсловие от граждани (буржоа), които се ползвали с някои икономически привилегии и участвали в заседанията на парламентите в княжеството. Венецианското управление в колониите довело до развитие на градския живот. Местните комунални институции позволили на венецианските граждани да участват в администрирането на колониите си, но не и да водят самостоятелна външна политика, която се намирала под контрола на Републиката.

В религиозната сфера Инокентий III и наследниците му се стремели с минимални промени да премахнат схизмата между католици и православни. Отказалите подчинение висши ортодоксални духовници били заменени с католически, а нисшите запазили позициите си сред местното население. Силната привързаност на местните към православната вяра, влиянието на Никея (впоследствие) Византия, както и неумелите намеси на някои от латинските духовници осуетили планове за уния.

Първоначално във франкските владения се установили типичните за Западна Европа отношения между светската и духовната власт, изпъстрени с многобройни конфликти, продължили почти две десетилетия. В крайна сметка позициите на Католическата църква в Латинска Романия били подобрени. Венеция оказвала постоянен натиск върху латинските духовници във владенията си и осъществявала стриктен контрол върху нисшето гръцко духовенство. Променената обстановка в края на XIV и през XV в. довела до по-толерантна политика към православните свещеници, но не и по

отношение на ръкополагането им. От друга страна, венецианци и франки съблюдавали свободата на вероизповедание на православно население, а през XIV и XV в. даже се наблюдавали случаи на приемането ѝ от католици.

Кръстоносците наложили в Романия познатата им от Западна Европа военна организация, чийто гръбнак бил изграден от феодалните контингенти. С някои промени, свързани с увеличаване на срока на военната служба, тя просъществувала най-дълго в Морея. Поради различни причини обаче, първо в императорския домен, а от последната четвърт на XIII в. и в Ахая, феодалните сили се оказали недостатъчни за отбраната на латинските владения и те започнали да разчитат на наемници.

За разлика от франките, Венеция използвала още от самото начало предимно платена армия. Тя изградила голям боен флот, в чието поддържане участвали и нейните колонии, според възможностите си. Републиката разполагала и със сухопътна войска, съставена от наемни отряди. Изключение от тази практика представлявал Крит, чиято територия позволила там да се заселят стотици колонисти, които срещу земи и имоти участвали в армията. За разлика от Морея и империята, Венеция въвела ограничение за участие на гърци в армията. Под влияние на политическите и демографските обстоятелства обаче, гърците започнали да навлизат във войската и към втората половина на XV в. съставлявали мнозинството от екипажите и бандериите в егейските владения на Комуната.

Осъзнал важноста от подкрепата на местните за Латинската империя, Анри дьо Ено подходил по-далновидно от брат си, предоставил постове и служби на гръцките първенци, защитил православните духовници и дал възможност на някои местни жители да се инкорпорират успешно в новото общество. Наследниците му не се оказали на неговата висота и интеграцията на местните била силно ограничена. Картината в Пелопонес изглеждала по-добре. Водени от прагматични съображения, рицарите потърсили подкрепата на местните архонти още в началото. За да запазят облагите и социалния си статус, мнозинството от тях приели да сътрудничат на франките и се вписали в господстващото съсловие, макар и на най-ниското стъпало. Постепенно влиянието и ролята им нараснали и някои от тях заели високи позиции във феодалната йерархия и в управлението на княжеството. Въпреки че Ахая представлявала пример за висока степен на интеграция, отношенията между франки и гърци в нея не били идеални. Все пак първите били завоеватели и заели най-високите постове в управлението и във феодалната йерархия. Местните благородници, с някои изключения, се задоволили с пониски позиции в обществото, а висшите духовници били само латинци.

Венеция приложила първоначално политика на сегрегация в колониите си. В Крит смесените бракове били забранени, а местните първенци не били допуснати до участие във войската и администрацията. Отнемането на земите им и извънредните финансови вземания предизвикали поредица от въстания на острова. В същото време в Корон и Модон, въпреки някои ограничения, немалка част от гърците се ползвали със статут на свободни и били икономически активни. Наличието на православен епископ в Корон намалило религиозното напрежение между двете общности.

Появата на османската опасност в края на XIV и началото на XV в. довела до промени в политиката на Републиката. Някои от пристанищните градове и островите в Егейско и Йонийско море, започнали да *договорят* преминаването си под венецианска власт. Комуната постигнала споразумения с техните първенци и признала привилегиите и традициите им. Отношенията в старите колонии също се подобрили, някои от сегрегационните мерки били премахнати, а за други властите си „затваряли очите“. Така гърците започнали масово да участват във военните ѝ сили, в администрацията (макар и на по-ниски нива), някои от архонтите в Крит получили разрешение да сключват смесени бракове, а крепостните селяни, доказали лоялността си към Републиката, се сдобивали със статут на свободни. Въпреки положителните промени, недоверието към местните не изчезнало и тя не им позволила да участват на най-високите позиции в управлението в колониите (поне до края на XV в.). Корфу дал един от най-добрите примери за съжителство между двете общности във Венецианска Романия. Гърците били допуснати до венецианските съвети на острова и се радвали на толерантно отношение в религиозната сфера. Широкото участие на местните фамилии в събранията на Корфу доказва висока степен на интеграция на първенците към венецианския модел на управление. Ненавсякъде обаче той работел толкова добре.

Appendix 1: The western model of government in the Aegean - Franks and Venetians (XIII - XV centuries). Sofia: University Press "St. Kliment Ohridski" 2023, ISBN (hardcover book): 978-954-07-5802-2 ISBN (PDF): 978-954-07-5803-9

The participants in the Fourth Crusade destroyed Byzantium and established in part of its lands their own models of government and social organization. The Frankish knights imposed a feudal system with typical Western European administrative offices, but kept some Byzantine ritual practices and titles. Irregular institutions, new to the Balkan reality, began to function,

such as the parliaments, in which the minor nobles, prelates and citizens were represented. They played an important role in the internal development of the Frankish states.

In the lands, assigned to the direct administration of Signoria, was imposed the "Italian" model of social functioning with some modifications. The maritime cities and islands did not evolve into independent Communes, but were subordinated to the Metropolis, which established a republican system in them, but under the constant control of its institutions. Serenissima introduced the principles of its own organization into the Stato da Mar - it appointed the officials in its colonies through elections and votes. In addition, they were subject to an age limit and had a mandate, rarely seen in the Frankish dominions in Aegean.

Compared to the parliaments in the Latin Empire and Achaia, the Councils in Venetian Romania were regular institutions with strictly defined composition and regulation. Their powers were limited by the Metropolis, but it usually listened to their suggestions. Direct control over the colonies was an important part of the Commune's administration and a key feature of its centralized policy.

One of the main consequences of the settlement of the Crusaders in the Balkans and in the Aegean was the introduction of feudalism with its typical seigniorial-vassal relations. Initially, in the imperial domain, the local nobles were not accepted among the feudal lords, but Henry of Hainaut changed this and included many of them (not only Greeks) among the landed lords. A multi-level feudal pyramid was established in the Principality of Morea and the Greek archons were incorporated into it, albeit at a lower level.

The land tenure regime in Crete, established by the Venetian authorities, was different from that of Achaia and the Empire. The centralized republican model of the Signoria usurped some of the prerogatives of the Cretan feudal lords. Therefore the typical feudal hierarchy was not created on their island. In Euboea, Corfu, and in some of the islands of the Archipelago, where Serenissima imposed later on its authority, local feudal lordships and related orders were preserved. But even there, the maritime republic managed to gradually limit the authority of the local lords.

Free self-governing urban communes did not arise in the imperial domain. On the other hand, in the Morean cities was created a strong class of citizens (bourgeois), who enjoyed some economic privileges and participated in the parliaments in the Principality. Venetian rule in the colonies led to the development of urban life. Local communal institutions allowed Venetian citizens to participate in the administration of their colonies, but not to conduct an independent foreign policy, which was under the strict control of the Republic.

In the religious sphere, Innocent III and his successors sought to eliminate the schism between Catholics and Orthodox with minimal changes. The higher Orthodox clergy, who refused to submit, were replaced by Catholic ones, and the lower Greek clergy kept their positions among the local population. The strong attachment of the natives to the Orthodox faith, the influence of Nicaea and later Byzantium, as well as the inept interventions of some Latin clerics thwarted the plans for union.

Initially, in the Frankish domains, the relations between the secular and spiritual power, typical of Western Europe, were established, punctuated by numerous conflicts, lasted almost two decades. Finally the position of the Catholic Church in Latin Romania was improved. Venice exerted constant pressure on the Latin clergy in its dominions and exercised strict control over the lower Greek clergy. The changed situation at the end of the 14th and in the 15th century led to a more tolerant policy towards the Orthodox presbyters, but not in terms of their ordination. On the other hand, Venetians and Franks respected the freedom of religion of the Greek population, and in the 14th and 15th centuries there were even cases of its acceptance by Catholics.

The Crusaders imposed in Romania the military organization known to them from Western Europe, the backbone of which was built by the feudal contingents. With some changes, related to an increase in the term of military service, it lasted longest in Morea. However, for various reasons, first in the imperial domain, and from the last quarter of the 13th century in Achaia, the feudal forces proved insufficient for the defense of the Latin possessions and its began to rely on mercenaries.

Unlike the Franks, Venice used primarily a paid army from the start. It built a large battle fleet, in the maintenance of which its colonies also participated, according to their capabilities. The Republic also had a land force made up of mercenary units. An exception to this practice was Crete, whose territory allowed hundreds of colonists to settle there, who participated in the army in exchange for land and property. Unlike Morea and the Empire, Venice imposed a restriction on the participation of Greeks in the army. However, under the influence of political and demographic circumstances, Greeks began to enter the army and by the second half of the 15th century they constituted the majority of the crews and bands in the Aegean domains of the Commune.

Aware of the importance of the locals' support for the Latin Empire, Henry of Hainaut took a more far-sighted approach than his brother, he provided posts and services to Greek magnates, protected the Orthodox clergy and gave an opportunity to a number of local inhabitants to successfully incorporate into the new society. His successors did not live up to

him and the integration of the natives was severely limited. The situation in the Peloponnese looked better. Driven by pragmatic considerations, the knights sought the support of the local archons from the start. In order to maintain their benefits and social status, the majority of them agreed to cooperate with the Franks and entered the ruling class, albeit at the lowest rank. Gradually their influence and role grew and some of them took high positions in the feudal hierarchy and in the administration of the Principality. Although Achaia represented an example of a high degree of integration, the relations between Franks and Greeks there were not ideal. Still, the first were conquerors and occupied the highest positions in government and in the feudal hierarchy. The local nobles, with some exceptions, contented themselves with lower positions in society, and the higher clerics were only Latins.

Venice initially implemented a policy of segregation in its colonies. In Crete the mixed marriages were forbidden, and local nobles were not allowed to participate in the army and administration. The confiscation of their lands and extraordinary financial claims caused a series of uprisings on the island. At the same time, in Coron and Modon, despite some restrictions, a significant number of Greeks were free people and were economically active. The presence of an Orthodox bishop in Coron reduced the religious tension between the two communities.

The emergence of the Ottoman threat at the end of the 14th and the beginning of the 15th century led to changes in the politics of the Republic. Some of the port cities and islands in the Aegean and Ionian Seas began to negotiate their passage under Venetian rule. The commune reached agreements with their superiors and recognized their privileges and traditions. Relations in the old colonies also improved, some of the segregation measures were abolished, and the authorities "turned a blind eye" to others. Thus, the Greeks began to participate in masse in its military forces, in the administration (albeit at lower levels), some of the archons in Crete received permission to engage into mixed marriages, and the serfs, who proved their loyalty to the Republic, acquired the free status. Despite the positive changes, mistrust of the natives did not disappear and Venice did not allow them to participate in the highest positions in the administration in the colonies (at least until the end of the 15th century). Corfu provided one of the best examples of coexistence between the two communities in Venetian Romania. The Greeks were allowed to participate in the Venetian councils on the island and enjoyed a tolerant attitude in the religious sphere. The wide participation of local families in the Assemblies of Corfu proves a high degree of integration of the nobles into the Venetian model of government. However, the Venetian model did not work so well everywhere.

Приложение 2:

Войните на Карл Велики. София: Милениум, 2022, ISBN: 978-954-515-583-3

Управлението на Карл Велики, един от най-влиятелните и популярни средновековни владетели, е съпътствано от многобройни военни кампании. Франкската държава успява да издържи на постоянното военно напрежение, а войската ѝ показва завидна боеспособност и начело с Карл печели редица победи, завладявайки значителни територии. Успехите ѝ на бойното поле се дължат на няколко фактора.

Първо, франките разполагат с голям демографски потенциал, който се използва умело от техния владетел и му позволява да събере многобройна армия във всяка кампания. Второ, значителните финансови и природни възможности на държавата дават шанс войните му да бъдат отлично въоръжени и добре защитени, а това, заедно със знанията и способностите на „инженерните“ части, му осигурява сериозно техническо предимство. Трето, Карл Велики наследява от предшествениците си добре функционираща военна структура, която доразвива и превръща в изключително ефективна военна машина. Тя позволява по всяко време и на всяко място ежегодно да се свиква голяма сила за поход, без това да вреди на стопанството на страната. Четвърто, макар да не е военен гений от ранга на Александър Македонски или Юлий Цезар, Карл Велики съчетава в себе си енергична и упорита натура, физическа сила и издръжливост, добър тактически поглед и организаторски талант. Пето, бързината на придвижване и изненадата улесняват значително военните задачи, които си поставя. А те са възможни благодарение на отличната франкска логистика. И накрая, в някои от войните шансът е на негова страна. В тези случаи неговите противници са разединени или дори воюват помежду си, което често дава лесна победа в ръцете му.

Карл Велики разполага с тежка и лека конница, пехота и „инженерни“ части, способни да строят мостове, обсадни машини, укрепления и да пренасят по суша специални разглобями кораби. Императорът разчита и на специални подразделения, наречени *scagae*. Те представляват бързоподвижни, предимно конни части, съставени от елитни бойци, които са в състояние да се намесят ефикасно навсякъде и по всяко време.

При ежегодните рекрути Карл прилага две основни правила. Първият принцип е географският. На мобилизация подлежат свободните мъже, които се намират най-близо до района на военните действия. Те могат по-бързо да стигнат до границата, отколкото франките, които живеят в противоположния край на държавата. Второ, мобилизираните мъже от близките до конфликта райони се сражават с много по-голяма мотивация, отколкото тези, които са свикани от далечни земи.

Вторият принцип, който франкският владетел прилага при мобилизация, е социално-хазартният. Добрата военна екипировка е скъпа и не всеки свободен франк може да си я позволи. Затова Карл призовава на бой предимно по-богатите. Те притежават достатъчно средства, за да си осигурят най-доброто защитно снаряжение и нападателно оръжие. По-бедните се събират в групи по пет или шест човека и теглят жребий, който определя заминаващият на война.

Използването на географския и на социално-хазартния принцип в комбинация с големите демографски възможности на франкската държава позволяват на Карл да разчита винаги на голям брой войници за кампаниите си, като в същото време остават достатъчно франки за обработване на нивите, гледане на добитъка и поддържането на икономиката на страната. В добрия баланс при прилагането на горните правила се крие отговорът на въпроса защо държавата не се изтощава от постоянните походи и военно напрежение по границите.

Още в началото на управлението си Карл Велики е принуден от обстоятелствата да влезе в серия от военни кампании, тъй като трябва да се бори с размирната Аквитания и да преодолее съпротивата на своя брат и съвладетел Карломан. След умиротворяването на Аквитания и смъртта на Карломан, Карл се насочва към Лангобардското кралство. Там намира убежище вдовицата на брат му и синовете ѝ. Кралството е унищожено, земите му преминават под властта на Карл, а благодарение на успешните му действия, Папството се спасява от една заплаха, която две столетия тегне над Рим.

Паралелно с конфликта в Северна Италия, франкският владетел започва най-трудната си война – Саксонската. В нея проличават всички качества и черти от характера на Карл. Той е добър военен лидер, изключително упорит, пресметлив, понякога великодушен, друг път жесток и непримирим. Преминала през три фази, войната продължава близо тридесет години и завършва с категорична победа на Карл. Саксите се покръстват и приемат властта му.

Успоредно с кампаниите срещу саксите, франкският владетел воюва с бретонците, с баварците, с оцелелите лангобардски аристократи в Италия. Неговите воини сломяват непокорните васали и още по-тясно ги обвързват с Каролингите. Въпреки прочутото поражение в Ронсевал, походите на юг от Пиренеите водят до завладяването на нови земи и формирането на Испанската марка.

Един от най-големите успехи на Карл е победата му срещу аварите. Франките нанасят смъртоносен удар на тяхната държава и присъединяват нейния западен дял към

земите си. Българите се възползват от успешните каролингски кампании и овладяват източната част на силния някога Аварски каганат (хаганат).

Многобройните победи, териториалната експанзия, повишените стопански ресурси и ангажиментът му към Църквата намират израз в коронацията на Карл Велики през 800 г. за император. Въпреки първоначалната си съпротива, Византия все пак признала новата титла на франкския владетел.

В последните си години Карл отделя все по-голямо внимание на изграждането и поддържането на ефективна отбрана, която включвала създаването на специални погранични военно-административни единици, боен флот, редица укрепления и войни срещу датчани и славяни. Когато умира през 814 г., той завещава на наследника си огромна, богата и вътрешно умиротворена империя.

Appendix 2: The Wars of Charlemagne. Sofia: Millennium, 2022, ISBN: 978-954-515-583-3

The reign of Charlemagne (Charles the Great), one of the most influential and popular medieval rulers, was accompanied by numerous military campaigns. The Frankish state managed to withstand the constant military tension, its army showed enviable fighting ability and, led by Karl, won a number of victories, conquering significant territories. The army's success on the battlefield was due to several factors.

First, the Franks had a large demographic potential, which was skillfully used by their ruler and allowed him to raise a large army for each campaign. Secondly, the considerable financial and natural capabilities of the state give a chance for its warriors to be excellently armed and well protected and this, together with the knowledge and abilities of the "engineering" units, provides it with a serious technical advantage. Third, Charlemagne inherited from his predecessors a well-functioning military structure, which he further developed and turned into an extremely effective military machine. It enables, at any time and in any place, a large force to be assembled annually for a campaign, without damaging the economy of the country. Fourth, although he isn't a military genius of the level of Alexander the Great or Julius Caesar, Charlemagne combined in himself an energetic and persistent nature, physical strength and endurance, good tactical insight and organizational talent. Fifth, the speed of movement and surprise greatly facilitate the military tasks he sets for himself. And they are possible thanks to the excellent Frankish logistics. Finally, in some of the wars the odds are on his side. In such cases, his opponents are disunited or even at war with each other, which often puts an easy victory in his hands.

Charlemagne had heavy and light cavalry, infantry and "engineer" units capable of building bridges, siege weapons, fortifications and carrying special dismountable ships overland. The emperor also relied on special units called *scarae*. They are fast-moving, primarily mounted units, composed of elite fighters, who are able to intervene effectively anywhere and at any time.

For the annual recruits, Charles applies two basic rules. The first principle is geographical. Free men, who are closest to the area of hostilities, are subject to mobilization. They can reach the border faster than the Franks who live at the opposite end of the country. Second, mobilized men, from areas close to the conflict, fight with much greater motivation than those summoned from distant lands.

The second principle that the Frankish ruler applied in mobilization was social gambling. Good military equipment was expensive and not every free franc could afford it. That's why Charles calls to battle mainly the wealthy ones. They have enough resources to provide the best defensive gear and offensive weapons for themselves. The poorer people gather in groups of five or six and draw lots to determine who will go to war.

The use of geographical and socio-gambling principles combined with the large demographic potential of the Frankish state allowed Charlemagne to always rely on large numbers of soldiers for his campaigns, while still leaving enough Franks to work on the fields, look after the cattle and maintain the economy of the country. In the good balance in the application of the mentioned rules lies the answer to the question why the state is not exhausted by the constant marches and military tension on the borders.

At the very beginning of his reign, Charlemagne was forced by circumstances to embark on a series of military campaigns, as he had to contend with the restive Aquitaine and overcome the opposition of his brother and co-ruler Carloman. After the pacification of Aquitaine and the death of Carloman, Charles aimed to the Lombard kingdom. His brother's widow and her sons took refuge there. The kingdom was destroyed, its lands passed under the power of Charles, and thanks to his victorious actions, the Papacy was saved from a threat that had been hanging over Rome for two centuries.

Simultaneously with the conflict in Northern Italy, the Frankish ruler began his most difficult war - the Saxon war. All the qualities and traits of Charles's character are evident in that war. He is a good military leader, extremely stubborn, calculating, sometimes magnanimous, other times cruel and implacable. Passing through three phases, the war lasted nearly thirty years and ended with a decisive victory for Charles. The Saxons converted to Christianity and accepted his authority.

Alongside the campaigns against the Saxons, the Frankish ruler is at war with the Bretons, with the Bavarians, with the survived Lombard aristocrats in Italy. His warriors crush the recalcitrant vassals and bound them even more closely to the Carolingians. Despite the famous defeat at Ronceval, the campaigns south of the Pyrenees lead to the conquest of new lands and the formation of the Spanish March.

One of Charlemagne's greatest successes is his victory against the Avars. The Franks deal a death blow to the Avar's country and annex its western part to their lands. The Bulgarians take advantage of the successful Carolingian campaigns and take control of the eastern part of the once powerful Avar Khaganate.

Numerous victories, territorial expansion, increased economic resources and his commitment to the Church find expression in the coronation of Charlemagne in 800 A.C. as an emperor. Despite its initial resistance, Byzantium nevertheless recognises the new title of the Frankish ruler.

In his later years, Charles pay increasing attention to the construction and maintenance of an effective defense, which includes the creation of special border military-administrative units, a battle fleet, a number of fortifications and wars against the Danes and Slavs. When he dies in 814, he bequeathes to his successor a vast, wealthy and internally peaceful empire.

Приложение 3:

Анжуйските владения на Балканите (XIII-XIV в.). София: Университетско издателство "Св. Климент Охридски", 2021, ISBN: 978-954-07-5288-4

През втората половина на XIII в. Шарл I д'Анжу застанал начело на многобройни владения, притежаващи характеристиките на една истинска западна империя с център в Неапол с типичните за нея васално-феодални връзки и отношения. В нейните граници влезли крайбрежна Албания и Южна Гърция, чиито жители свързали съдбата си, за повече от век, с тази на Анжуйската династия. Нейните владетели запазили в Ахейското княжество (в Пелопонес) традициите, установени от първите му принцове, които позволили на мнозина гръцки аристократи да се впишат в средите на новите господари, макар и на най-ниското стъпало. В средата на XIII и началото на XIV в., влиянието и ролята на архонтите нараснала още и някои от тях заели по-високи места във феодалната йерархия и управлението на княжеството. В Албания местни първенци също участвали в анжуйската администрация, но в много по-малка степен от Южна Гърция.

Характерна черта в управлението на балканските територии на династията била отсъствието на техните непосредствени владетели. С малки изключения, те не резидирали във фиефите си на полуострова, а изпращали свои наместници, баюли и главни капитани, които се занимавали с ръководството на войската и администрацията.

Друг общ белег на анжуйското управление бил наличието на специални комисии, съставени от следователи и анкетъори, които осъществявали контрол над кралските функционери. Основната им цел била да се прекратят злоупотребите на чиновниците и администрацията да стане по-ефективна.

Във военната област ясно се открила една тенденция, характерна за всички анжуйски балкански владения. Те ставали все по-зависими от наемните войски, изпращани от Неапол. Дори Ахея, където създадената от Вилардуените система позволявала набиране на феодални контингенти, постепенно се ориентирала към използване на наемници. Епир разчитал предимно на военни подкрепления от страна на Морея и Италия. Що се отнася до Албания, зависимостта ѝ от наемните контингенти била пълна още в началото на анжуйското управление там. Тази тенденция увеличила инцидентите между местното население и чужденците, което намалило авторитета на Анжуйците.

Въпреки стремежа на Шарл I и наследниците му да прилагат едни и същи принципи на управление във всичките си владения, балканските им територии притежавали свои специфични особености. В Пелопонес династията наследила феодална система на земевладение, управление и обществена йерархия, установени още от рицарите на Четвъртия кръстоносен поход. Гърците, които имали близка до западната социално-аграрна структура (макар и с разлики), възприели феодалната система без сериозни сътресения.

В Албания мимолетното управление на Хоенцауфените не оставило трайни следи в администрацията на страната и новата структура, която французите предложили, била относително непозната за албанците. Освен това, при тях се наблюдавало изоставяне в общественото им развитие, дължащо се на отдалечеността от Константинопол, релефа и географските особености на страната, които съдействали за самоизолирането и капсулирането на едно албанското население. Като повечето планински народи албанците запазили своята основна черта на общественото развитие – патриархалността. Западните порядки не успели да се наложат в страната им, особено в районите далеч от крайбрежието. Затова и истинска феодалната йерархия там не била изградена. Основната част от анжуйските земи в Албания през XIII в. (около Валона и Берат) съставлявали

кралския домен. След тяхната бърза загуба територията на французите в страната била ограничена до Драч и непосредствената му околност. Това направило невъзможно раздаването на фиефи или още по-малко – създаването на големи феодални имения по подобие на тези в Ахея и Италия. Затова, особено през XIV в., служителите в албанската администрация били по-скоро чиновници, които получавали заплата от Неапол, отколкото васали, притежаващи поземлени владения в Албания. Фиефите на тези, които все пак ги имали, се намирали в Морея или Италия.

Въпросът с административния център на всяко едно от владенията бил решен по различен начин. Още преди настаняването на Анжуйците в Албания, Драч представлявал религиозен и политически център на областта. Новите владетели на страната не сметнали за нужно да променят съществуващото положение. Така Драч си останал главен град и при неаполитанската власт. При управлението на Вилардуените в Морея техен основен административен и политически център бил град Андравида. Настаняването на Анжуйците създадо нова политическа конюнктура. В резултат на засилените политически и стопански връзки с Италия главният пристанищен град Кларенца се превърнал в икономически, търговски и финансов център на Морея.

Политиката на Шарл I на Балканите оказала голямо влияние върху съдбата на региона. Стремещът му да превземе Константинопол принудил Византия да съсредоточи основните си сили и средства на Балканите, в резултат на което империята занемарила отбраната на Мала Азия и улеснила турската експанзия. Вместо да насочат усилията си към нейното неутрализиране, василевсите продължили „закъснялата реконкиста“ на анжуйските владения. Но и там старите противници трябвало да се съобразяват с няколко нови играчи, появили се на политическата сцена. Независимите албански владетели, каталаните, Душанова Сърбия и Венеция се намесили в разпределението на властта и земите на полуострова. Анжуйските владения (Морейското княжество и Албанското кралство) получили сериозни удари от външни противници, след които не успели да се съвземат напълно. Неаполитанските владетели, особено през XIV в., се оказали неспособни да се справят с вътрешните проблеми и най-вече с външните си врагове. Безплодността на техните усилия накарала местните аристократи да обърнат гръб на Неапол и да потърсят нови политически покровители. Най-често те се ориентирали към Венеция, защото виждали в нея единствената сила, способна да защити земите и привилегиите им. Периодът на анжуйската власт в Албания и Южна Гърция съвпаднал и в известна степен провокирал процесите на създаване на независими албански държавици и на формиране на гръцко национално самосъзнание. Усилията на всички

обаче се оказали ефимерни. В средата на XV в. почти целият полуостров преминал под властта на султана.

Appendix 3: The Angevin's possessions in the Balkans (XIII-XIV centuries). Sofia: UP "St. Kliment Ohridski", 2021, ISBN: 978-954-07-5288-4

In the second half of the 13th century Charles I of Anjou stood at the head of numerous possessions, which had the characteristics of a real western Empire with main center in Naples and its typical vassal-feudal ties and relations. Within its borders were included coastal Albania and Southern Greece, which inhabitants linked, for more than a century, their destiny to that of the Angevin dynasty. Their rulers kept in the Principality of Achaea (in Peloponnese) the traditions, established by its first princes, which allowed to many Greek aristocrats to fit into the ranks of the new lords, even though on the lowest stage. In the middle of the 13th and the beginning of the 14th century the influence and role of the archons increased even more and some of them took higher places in the feudal hierarchy and the government of the Principality. In Albania, local magnates also participated in the Angevin administration, but to a much lesser extent than in Southern Greece.

A characteristic feature of the dynasty's Balkan territories management was the absence of their/its own rulers. With few exceptions, they did not reside in the fiefs on the peninsula, but sent their vicars, bailiffs and chief captains to deal with the leadership of the army and administration.

Another common feature of the Angevin government was the existence of special commissions, composed of investigators and inspectors, who exercised control over the royal functionaries. Their/its main goal was to put an end to the abuses of officials and make the administration more efficient.

In the military field, a characteristic tendency of all Angevin Balkan possessions clearly stood out. They became increasingly dependent on mercenaries, sent from Naples. Even Achaea, where the system, founded by the Villehardouins, allowed the recruitment of feudal contingents, gradually turned to the use of mercenaries. Epirus relied mainly on military reinforcements from Morea and Italy. As for Albania, its dependence on hired contingents was complete from the beginning of the Angevin administration there. This trend increased incidents between the local population and foreigners, which reduced the authority of the Angevins.

Despite the striving of Charles I and his and his successors for apply the same principles of governance in all their possessions, their Balkan's territories had their own specific features. In the Peloponnese, the dynasty inherited a feudal system of land tenure, government and social hierarchy, established by the knights of the Fourth Crusade. The Greeks, who had a socio-agrarian structure, close to the Western one (albeit with differences), accepted the feudal system without serious upheaval.

In Albania, the fleeting rule of the Hohenstaufens left no lasting traces on the country's administration, and the new structure, introduced by the French, was relatively unknown for Albanians. Moreover, they had lagged behind in their social development/were neglected in their social development, due to the distance from Constantinople, the relief and geographical features of the country, which contributed to the self-isolation and encapsulation of an Albanian population. Like/as most mountain peoples, the Albanians have preserved their main social feature – patriarchal spirit.

Western habits failed to establish itself in Albania, especially in areas far from the coast. Therefore, unlike the Peloponnese and Epirus, a true feudal hierarchy was not built. The main part of the Angevin lands in Albania in the 13th century (around Valona and Berat) was the royal domain. After their rapid loss, the territory of the French in the country was limited to Durres and its immediate surroundings. This made it impossible to distribute fiefs, or even less, to create large feudal possessions, similar to those in Achaea and Italy. Therefore, especially in the 14th century, the functionaries of the Albanian administration were officials, who received a salary from Naples, rather than vassals, who possessed lands in Albania. The fiefs of real feudal lords, those who did have them, were in Morea or Italy.

The question for the administrative center of each of the possessions was resolved differently. Even before the establishment of the Angevins in Albania, Durres was the religious and political center of the district. The new rulers of the country decided not to change the existing situation. Thus, Durres remained the capital under Neapolitan government. Under the rule of the Villehardouins in Morea, their main administrative and political center was the city of Andravida. But, the settlement of the Angevins created a new situation. As a result of increased ties with Italy, the main port city of Clarenza has become the economic, commercial, financial and political center of Morea.

Charles I's policy in the Balkans had a great influence on the fate of the region. His aim to conquer Constantinople forced Byzantium to concentrate its main forces and resources in the Balkans, as a result the empire neglected the defense of Asia Minor and facilitated Turkish expansion. Instead of focusing their efforts against the Ottomans, the basileuses continued the

"belated reconquista" of Angevin possessions. But even there, the old adversaries had to take into account several new players, who appeared on the political scene. Independent Albanian rulers, the Catalans, Serbia of Stefan Dušan and Venice intervened in the distribution of lands and power on the peninsula. The Angevin possessions (the Principality of Morea and the Kingdom of Albania) received severe shocks from foreign adversaries, after which they failed to fully recover. Neapolitan rulers, particularly in the 14th century, proved unable to deal with internal problems and especially with their foreign enemies. The futility of their efforts led local aristocrats to abandon Naples and seek new political patrons. Most often they turned to Venice, because they saw in the maritime republic the only force, capable to protect their lands and privileges. The period of Angevin rule in Albania and Southern Greece coincided and to some extent provoked the processes of creating independent Albanian states and of formation of Greek national identity. However, everyone's efforts were ephemeral. In the middle of the 15th century, almost the entire peninsula fell under the rule of the sultan.

Приложение 4:

Бонифас дьо Монфера и действията му на Балканите. - История, том 29, брой 1, 2021, с. 60-82, ISSN (print): 0861-3710, ISSN (online): 1314-8524

Замислен като експедиция, която трябвало да освободи Йерусалим от мюсюлманите, Четвъртият кръстоносен поход се превърнал в съкрушително оръжие, унищожило Византия и променило съдбата на Балканите. Неговият водач маркиз Бонифас дьо Монфера бил един от хората, които оказали най-голямо влияние за насочването на пилигримите към Константинопол. Изпълняващ васалния си дълг към Филип Швабски и преследващ амбицията си да възстанови земите и властта на братята си във Византия, той поел на Изток. Храбър рицар, влиятелен сеньор, опитен военачалник, но безскрупулен и жесток политик, той загубил „битката“ за императорската корона на Константинопол, но спечелил Солун. Там поставил началото на нова кръстоносна държава, която обхванала земите от Родопите до п-в Пелопонес. Източната му авантюра обаче завършила трагично. Подценил силите и възможностите на българите, той загубил живота си в сражение срещу тях.

Appendix 4: Boniface of Montferrat and his activities in the Balkan peninsula. – In: History, volume 29, issue 1, 2021, pp. 60-82, ISSN (print): 0861-3710, ISSN (online): 1314-8524

Planned as an expedition to liberate Jerusalem from the Muslims, the Fourth Crusade became a crushing weapon, destroying Byzantium and changing the fate of the Balkans. Its leader marquis Boniface of Montferrat was one of the people, who had the greatest influence in directing the pilgrims to Constantinople. Fulfilling his vassal duty to Philip of Swabia and pursuing his ambition to restore the lands and authority of his brothers in Byzantium, he set out for the East. A brave knight, an influential seigneur, an experienced military leader, but an unscrupulous and a cruel politician, he lost the “battle” for the imperial crown of Constantinople, but won Thessaloniki. There he set the beginning of a new crusader state, which covered the lands from the Rhodope Mountains to the Peloponnese peninsula. However, his eastern adventure ended tragically. Underestimating the force and the abilities of the Bulgarians, he lost his life in battle against them

Приложение 5:

Статутът на княжество Морея в началото на XIII век. – В: Годишник на Софийския университет "Св. Кл. Охридски". Център за славяно-византийски проучвания "Иван Дуйчев", том: Mobilitas: движение на хора, идеи, стоки, пари, изкуство в средновековния свят, брой 102 (21), УИ "Св. Климент Охридски", 2021, с. 199-216, ISSN (print):1311-784X

В резултат на Четвъртия кръстоносен поход в бившите византийски земи възникнали няколко нови държави. Една от тях била Ахея (Ахая). Известна още като Морея, тя просъществувала повече от две столетия и дълго време представлявала най-стабилното и силно латинско княжество на Балканите. Недостатъчните и на моменти противоречиви сведения в изворите за началния ѝ период (1205-1209 г.) пораждат въпроси, свързани със статута на нейния владетел. Константинополският император, солунският владетел, папата и Венеция оказали силно влияние върху развитието ѝ през първите години на XIII век. Всяка от тези сили защитавала собствения си интерес и претенции в земите на принца в Пелопонес. Намесата на толкова много политически фактори и разнопосочната информация в изворите правят трудно даването на еднозначен и категоричен отговор на въпроса чий васал е бил принцът на Морея през този период. Най-много поддръжници има становището, че Гийом дьо Шамплит бил човек на

солунския владетел Бонифас дьо Монфера. Но дори и тази теза има своите слаби страни и не трябва да се приема без резерви. Каквото и да било положението на принца в началото, то през 1209 г. вторият морейски владетел Жофроа I дьо Вилардуен станал двоен васал – положил обвързващ хомагиум към Анри дьо Ено и сключил договор с Венеция, според който приел да държи земите си като фиеф от нея. Развитието на княжеството през следващите няколко десетилетия показали, че клетвата и ангажиментите му към императора в Константинопол били на първо място, а зависимостта му към дожа била по-скоро формална.

Appendix 5: The Status of Principality of Morea at the beginning of XIII century. – In: Yearbook of Sofia University "St. Kliment Ohridski". Center for Slavic-Byzantine Studies "Ivan Duychev", volume: *Mobilitas: movement of people, ideas, goods, money, art in the medieval world*, issue 102 (21), UP "St. Kliment Ohridski", 2021, p. 199- 216, ISSN (print):1311-784X

As a result of the Fourth Crusade, several new states were founded in the former Byzantine lands. One of them was Achaea (Achaia). Also known as Morea, it existed for more than two centuries and for a long time represented the most stable and powerful Latin principality in the Balkans. The insufficient and sometimes contradictory information in the sources about its initial period (1205-1209) raises questions, related to the status of its ruler. The Emperor of Constantinople, the ruler of Thessaloniki, the Pope and Venice had a strong influence on its development in the first years of the 13th century. Each of these powers defended their own claims and interest in the Prince's lands on the Peloponnese. The interference of so many political factors and the conflicting information in the sources make it difficult to give a clear and definite answer to the question of whose vassal the prince of Morea was during this period. It's widely assumed that William of Champlitte was a man of the Thessaloniki ruler Boniface of Montferrat. But even this thesis has its flaws and should not be accepted without a second thought. Whatever was the position of prince at the beginning, in 1209 the second ruler of Morea, Geoffrey I of Villehardouin, became a double vassal – he did a liege homage to Henry of Hainault and concluded a treaty with Venice, according to which he agreed to hold his lands as a fief from the maritime republic. The development of the Principality over the next few decades showed that its oath and commitments to the Emperor of Constantinople came first, and its dependence on the Doge was more formal.

Приложение 6:

Установяване на венецианска власт на остров Крит. - В: Кюстендилски четения, том: Памет и забрава в историята. София: УИ "Св. Климент Охридски", 2019, с. 44 - 55, ISBN:978-954-07-4812-2

От средата на XI в. остров Крит започнал да привлича вниманието на Венеция не само със стратегическата си позиция, но и с природните си ресурси и продуктите, добивани на него, представляващи търговски интерес за морската република. Събитията, свързани с Четвъртия кръстоносен поход дали възможност на Серенисимата да сложи ръка на острова. Тя побързала да осъществи намеренията си, защото се страхувала и то с основание, че Бонифас дьо Монфера, който получил Крит от василевса, ще го продаде на Генуа – най-сериозният конкурент и противник на Венеция. Дожът Енрико Дандоло се възползвал умело от конфликта между маркиза и латинския император и постигнал тайно споразумение с Бонифас да получи острова не само срещу пари, както дълго време се смяташе, но и срещу военна помощ, дипломатически и други финансови ангажименти.

След като се сдобили с Крит на хартия, венецианците се насочили към реалното му овладяване. Те воювали близо десетилетие срещу генуезците, водени от прочутия корсар Енрико Пескаторе. Паралелно с този конфликт, Републиката на Сан Марко водила още една война – срещу местното население. Тя била провокирана както от желанието на Венеция да наложи властта си на острова, така и от стремежа ѝ да изключи местните архонти от администрирането му, да отнеме земите им и да ги предостави на венециански колонисти. Това предизвикало редица въстания, някои подкрепени от Никея. Осъзнала грешката си, Серенисимата се опитала да привлече на своя страна някои от местните благородници. Колониалните власти, макар и неохотно, започнали да им предоставят и потвърждават привилегии. Отстъпките към фамилиите Мелисено и Скордили показали пътя, по който можело да се постигне умиротворяване на острова. Той обаче бил извървян твърде бавно и местните никога не се интегрирали напълно към венецианците. Едва в края на XIII в. била предприета по-категорична стъпка в тази посока чрез споразумението с Калерги, но и тя се отнасяла само за тази аристократична фамилия.

Appedix 6: Establishment of Venetian rule on the island of Crete. – In: Memory and Oblivion in History. Sofia: UP St. Kliment Ohridski, 2019, p. 44 – 55, ISBN: 978-954-07-4812-2

From the middle of the 11th century, the island of Crete began to attract the attention of Venice not only with its strategic position, but also with its natural resources and the products mined there, representing a commercial interest for the maritime republic. The events connected with the Fourth Crusade gave the Serenissima an opportunity to claim the island. The Serenissima hastened to carry out her intentions, because she was afraid, and with reason, that Boniface de Montferra, who received Crete from the Basileus, would sell it to Genoa - the most serious competitor and opponent of Venice. Doge Enrico Dandolo skillfully took advantage of the conflict between the marquis and the Latin emperor and made a secret agreement with Boniface to receive the island not only for money, as was long believed, but also for military aid, diplomatic and other financial commitments.

Having acquired Crete on paper, the Venetians set their sights on its real mastery. They fought for nearly a decade against the Genoese, led by the famous corsair Enrico Pescatore. Parallel to this conflict, the Republic of San Marco waged another war – against the local population. It was provoked both by Venice's desire to impose its authority on the island, and by its desire to exclude the local archons from its administration, confiscate their lands and give them to Venetian colonists. This caused a number of uprisings, some supported by Nicaea. Realizing its mistake, the Serenissima tried to win over some of the local nobles to its side. The colonial authorities, albeit reluctantly, began to grant and confirm privileges to them. The concessions to the Meliseno and Scordilli families showed the way in which pacification could be achieved on the island. However, it was carried out too slowly and the natives never fully integrated with the Venetians. Only at the end of the 13th century was a more decisive step taken in this direction through the agreement with Kalergi, but it also only applied to this aristocratic family.

Приложение 7:

Валонското княжество и отношенията му с Венеция (XIV–XV в.). - В: Трети международен конгрес по Българистика, 23-26 май, 2013. Секция „История и Археология“. Подсекция „Българите през Средновековието“, София: УИ "Св. Климент Охридски", 2014, с. 384 - 402, ISBN: 978-954-07-3842-0

Валонското княжество възникнало в средата на XIV век като полусамостоятелно владение, управлявано от деспот Йоан Комнин Асен, брат на българския цар Иван

Александър и шурей на сръбския владетел. След смъртта на Стефан Душан (1355 г.) то придобило независимост по отношение на централната сръбска власт. Стратегическото значение на княжеството предизвиквало постоянен интерес у неговите съседи към земите му. До края на съществуването си, освен със сръбските владетели, то установило политически и търговски контакти с Венеция, Дубровник и Котор. Най-динамични били отношенията му с Републиката на Сан Марко. Те преминали през различни етапи – от открити конфликти до поддържане на тесни съюзни връзки и добиване на венецианско гражданство от владетели на княжеството.

Като повечето балкански държавици от края на XIV и началото на XV век, стремящи се да защитят земите си от османската заплаха, Валона се изправила пред дилемата да стане васална на султана или да приеме покровителството на някоя голяма християнска сила (Венеция или Унгария). Нейното геополитическо положение (равнина, отворена към морето, на най-тясното място между Балканите и Апенините, високи планини, пазещи я откъм сушата) и традиционната политика на владетелите ѝ, ориентирана предимно към Венеция, предопределили историческата ѝ съдба. Тя започнала все повече да разчита за отбраната си на морската република. Колкото по-чести и опасни били османските набези, толкова по-склонни на отстъпки към Синьорията ставали валонските владетели. Подобно на други балкански първенци, те били готови да признаят нейната власт в земите си, при условие че Серенисимата запази местните традиции и привилегиите им и поеме защитата им. В крайна сметка забавянето от страна на Венеция да наложи пълен контрол над земите му и силата на османското оръжие довели до унищожаването на Валонското княжество през 1417 г.

Appendix 7: The Principality of Valona and its relations with Venice (XIV–XV centuries). - In: Third International Congress of Bulgarian Studies, May 23-26, 2013. History and Archeology Section. Subsection "Bulgarians during the Middle Ages", Sofia: UP "St. Kliment Ohridski", 2014, pp. 384 - 402, ISBN: 978-954-07-3842-0

The Principality of Valona was created in the middle of the 14th century as a semi-independent dominion, ruled by the despot John Comnenus Assen, brother of the Bulgarian king Ivan Alexander and son-in-law of the Serbian ruler. After the death of Stefan Dušan (1355), the Principality gained independence from the central Serbian power. The principality's strategic importance caused constant interest among its neighbors, focused on its lands. Until the end of its existence, apart from the Serbian rulers, it established political and commercial

contacts with Venice, Dubrovnik (Raguse) and Kotor. Its most dynamic relations were with the Republic of San Marco. They went through different stages - from open conflicts to maintaining close alliances and obtaining Venetian citizenship by the rulers of the principality.

Like most Balkan states of the late 14th and early 15th centuries, seeking to protect their lands from the Ottoman threat, Valona faced the dilemma of becoming a vassal of the Sultan or accepting the patronage of a major Christian power (Venice or Hungary). Its geopolitical position (a plain open to the sea, at the narrowest point between the Balkans and the Apennines, high mountains guarding it on land) and the traditional policy of its rulers, oriented mainly towards Venice, predetermined its historical fate. Valona began to rely more and more on the maritime Republic for its defense. The more frequent and dangerous the Ottoman raids were, the more the Valona's rulers were willing to make concessions to the Signoria. Like other Balkan chieftains, they were willing to recognize the authority of Serenissima in their lands, provided that the Republic preserved their local traditions and privileges and undertook their protection. Ultimately, Venice's delay in asserting full control over its lands and the power of Ottoman arms led to the destruction of the Principality of Valona in 1417.